

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, 1/2 oldal 2 frt, 1/4 oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Jöjjünk tisztára az elvekkel.

A ki azon hangokat s ezeknek hullámaira odavetett érveket kellő vagy talán kissé izgatott figyelemmel is kísérte, a melyek a belmissió kérdése körül néhányunk fellépésére onnan a túlsó táborból eddigelé koronként felemelkedtek, most jogosan megvárhatja, hogy Homerus ismert szavaival ekként kiáltunk fel: „Κέλευσε δὴ, ὄντι μὲν ἰθακήσιοι ὁ πικρὸν ἐπίπλω!” s a refrént úgy a hangokra, mint az érvekre azonnal megadjuk.

Kötelességemet én a magam részéről érzem is: de megvallom, a dissonans hangok s az egymásnak ellentmondó érvek sajátságos keverékében alig tudok rátalálni arra az erős várra, melynek megvívása reám vár s a hol nekem az Isten *absolut akarata szerint* vagy győznöm, vagy kapitulálnom kell. Egyik tiszteltreméltó ellenfelem azt hirdeti, hogy ő a konfessiók mellett áll; a másik meg azokat elavultaknak, feleslegeseknek, jelentőség nélkülieknek nevezi. Melyik hát a kettő közül az az archimédiési pont, honnan bennünket gyengén védett pozícióinkból kimozdíthatnak?

Nekem azonban úgy tetszik, hogy ez az utóbbi mégis figyelemreméltóbb; ugyanazért lássuk, mennyiben tartható az fenn s kettőnk közül kinek van igazsága?

Mindenekelőtt jó lesz a Basa halmán túl tekinteni, s célunkra vonatkozólag külföldi testvéreink nézeteivel megismerkedni.

Joh. Jüngst, vierseni prédikátor, az alsórajnai lelkipásztoroknak 1881. május 12-ik napján Düsseldorfban összejött értekezletén egy rendkívül érdekes s tanuságteljes felolvasást tartott „Az evangélikus egyház és a jelenkor separatistái és sektáriusai” czímen. Ez a felolvasás a benne foglalt eszmék, hangoztatott elvek s nyomós argumentumok sulyával a partialis

congregatio minden tagjára olyan hatással volt, hogy ezek annak kinyomatását azonnal és *egyhangúlag* elhatározták: ez ma már, mint nevezett egyházvidék tudós lutherán papjainak és tanárainak ünnepélyes megnyilatkozása tekintendő s a mi benne mondva van, ezen szempontból elbírálandó. Ime tehát ennek a terjedelmes s nagy dogmatörténeti apparátussal s mindenekfelett ritka gyakorlati érzéssel megírott dissertációnak a szerzője, kinek minden sorából a protestáns liberális türelem s a lebilincselő keresztyén szelidség lehellelte árad szét, — elvi álláspontjának a jelzésére először is rendíthetetlen határozottsággal konfessiójának amaz ismeretes tételét idézi: „nemo debet in ecclesia publice docere, nisi rite vocatus“ * s azután bizonyos — egy idő óta nálunk is lábrakapott — szokásra czélozva, hirdeti (32-ik lap), hogy annak a folytonosan nyögdecselő egyházfájdalomnak sem czélja, sem áldása s nem volna szabad, már csak közös ellenségünk a róm. katholicizmusra való tekintetből sem, különösen az irodalom terén, az organizált egyház szellemi halála felett unalmas, de az erőtlenekeket kétségbeejtő sirámokban jajveszékelnünk; mert Istennek legyen hála! vannak még közöttünk is elegenden, kik a mi Urunknak igaz hívei; a kik térdeiket a Báál előtt meg nem hajtották.

Ez a nyilatkozat reánk nézve főleg két szempontból tanuságos. Először, mert láthatjuk ebből azt, hogy a régi kánonok és konfessiók tekintélyére nemcsak mi, hanem külföldi testvéreink is nagy sulyt helyeznek; másodsor azért, mert Jüngst és az ő társai kemény szavakban ítélik el azokat az újabbkori kétlábú tollatlan vészmadarakat, kik egyházunk hajóját baljóslatú jajongással kísérik s az azon utazók lelki nyu-

* Conf. Aug. XIV.

galmát s századok viharában megpróbált hitét elég könnyelműen megrendítik.

Egyébiránt, mint fennebb említém, a köd a hajó körül kezd oszladozni. Pár héttel ezelőtt egyik ujjászületett apostol még fennen hirdette, hogy ők az egyház töltéseit, a konfessiókat védelmezik; ma, miután előző czikkeimben kimutattam, hogy azok a konfessiók ugyan őket minden okoskodásaikkal egyetemben összemorzsolják, — az én Fekete Gyula barátom már a régi kánonok (s mert én ezekre, sőt újabb egyházi törvényeinkre is hivatkoztam), mondjuk ki, a konfessiók idézését is „feleslegesnek“ s „jelentőség nélkülinek“ proklamálja.

Megvallom, ennek az őszinte enuncziáció-nak én felette örvendek, erre vártam csak; most már kezdünk nyílt kártyával játszani! Tiszteletreméltó ellenfeleim vallják tehát, hogy „ők minden más tanítók felett példaképpül egy legfőbbet tartanak: a Jézus Krisztust“ és „hogy az egyházi életet történelmi alapon fejleszteni nem református keresztyén elv, hanem igenis, hogy más fundamentumot senki nem vethet, mint a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus.“ Ime az általam említett konfessionális latitudinarismus! Hát nevezzenek nekem tisztelt ellenfeleim csak egyetlenegy, a reformáció óta előállott olyan keresztyén felekezetet, hívják azt lutheránusnak, baptistának, anglikánnak, sőt arminianusnak, mennonistának, quaker- vagy swédenborgianusnak, irvingianus, mormonita, zinzendorffianus, methodista vagy akár unitáriusnak is stb., melynek hívei a Jézus Krisztust minden más tanítók felett a legfőbbnek, örök és változhatatlan fundamentumnak ne tartanák. Hiszen ahoz ugyan sem az Augustinus mély-séges theológiájának, sem a Kálvin írásmagyarázó-i bölcsességének, sem az Aquinoi Tamások scholastikájának tudományos ismerete nem szükséges, tudja, sőt vallja azt minden valamirevaló falusi iskolát kijárt konfirmandus református növendék, hogy egyedül „Ő“ az a szegeletkő, melyen a mi idvességünk s általában a christianismus örök épülete megépítettett (Máté 21. 42; Márk 13. 10; Luk. 20. 17 stb.) s hogy mindazok, kik kétezer esztendő óta akár a philosophia, akár az exakt tudományok terén absolut igazságokat és rendszereket ezen szegeletkő félredobásával akartak felemelni, csak homokra és így csak az időnek építettek s általábanvéve keresztyének sem voltak. Ezen az örök és egyedüli alapon állunk tehát mi is, s a midőn tisztelt ellenfeleink — s ezek között az én kedves barátom F. Gy. is — azzal hozakodnak elő, hogy „nekik a legfőbb a Jézus Krisztus“: ezzel csak azt bizonyítják, a mit én soha kétségbe nem

vontam, hogy t. i. ők keresztyének, *de nem hogy egyszersmind jó reformátusok, illetve kálvinisták is.* Ilyen széles alapon állva, a keresztyén sekták és separatisták közötti különbségről szó sem lehet, mert azok a Jézus Krisztusban, mint Megváltóban mindnyájan hisznek s Őt idvességök szerző okának vallják.*

De reformátusnak s mindenekfelett kálvinistának lenni ennél többet jelent. Jelenti nevezetesen azt, hogy az egyetemes keresztyénségnek azon családjához tartozunk, mely mint felekezet a reformáció korában a helvét eredetű s nagy apparatussal organizált kálvinismusban nyert alakot s a mely nálunk magyaroknál az új testamentum mellett a zsinati végzések és konfessiók fundamentumán áll. Már most, mivel nekünk dogmatizáló zsinatunk következőleg hitelvi törvényhozásunk a nagy unitárius viták elcsendesülése óta voltaképen soha nem volt: a mit Kálvin apánk s utána nagy reformátoraink akár a hit, akár a külső egyházi szervezetre, *törvényesen meg nem változtatott liturgiára* a multban elfogadtak, azok mindaddig kell hogy érvényben és tiszteletben tartassanak, míg azokon a református köztudat alkotmányos úton változtatásokat nem teszen. A ki ezt el nem ismeri, az hasonló joggal megtagadhatja, teszem fel, a praedestinációról, az isteni kegyelem ellenállhatatlan erejéről, a Krisztus halála érdeméről, a keresztség és úrvacsora kiszolgáltatásának módjáról s ezen két sakramentum jelentőségéről szóló specziális s általánosan ismert református hitigazságokat is, mert hiszen mindenki tudja, hogy az ezekhez kötött óriási gondolatok mind annak a szikár embernek az agyában fogamzottak meg (természetesen a Szent Lélek sugallatára), kit Kálvin Jánosnak hívtak s ő utána s épen a konfessiókban öltöttek magokra olyan alakot, mely a református egyházat „ab ovo“ minden más egyháztól elválasztotta. Csakhogy az ilyen ember aztán, még ha theologus is, lehet a maga és nagyon sokak szempontjából jó keresztyén, *de nem kálvinista.*

S vajjon, hogy állunk e tekintetben a mi tiszteletreméltó ellenfeleinkkel? Hát egyszerűen csak úgy, hogy noha Kálvin János nemcsak „De vita hominis christiani“, hanem egyszersmind „de vitae futurae meditatione“; „de sacramentis“; „de ordine et ministeriis ecclesiae“; „de oratione“; „de hereticis et schismaticis“; „de ecclesiae potestate“; „de ecclesiae jurisdictione et disciplina“; „de scandalo“ és így

* Lásd: 1. „Die Unterscheidungslehren der verschiedenen christlichen Bekenntnisse v. Dr. Th. K. Gaul. Leipzig, 1878.“
2. „Comparative Darstellung des Lehrbegriffs der verschiedenen stb. von D. Ges. Bened. Winer; herausgegeben v. D. T. Ewald. 1882. Leipzig.“

tovább, szigorúan megjelölte a határokat és irányelveket, melyeknek tiszteletben tartását követőtől elvárja: azokon közülünk némelyek — szívesen koncedálom, hogy jóakarattól — bámulatos könnyelműséggel keresztül-kasul járnak s annak daczára is megkövetelik, hogy reformátusoknak és specialiter kálvinistáknak tartassanak.

Az meg túl van minden kétségen, hogy konfessióink az „Institutio“ tükrözik vissza. De hátha az Institutio elavult, mi sem természetesebb, minthogy dobjuk azokat is lomtárba. Bezzeg nem így gondolkoznak azok az általam fentebb említett alsó-rajnai tudós luterán papok és tanárok az ő ősi konfessiójokról az ágostai hitvallásról s nem így értettek a mi heidelbergi katechismusunkról sem egykor azok az angol követek, kik a dortrehti zsinatról hazamenvén, erről a kátéról a többek között azt mondták, hogy „van a szárazföldön a mi hitfeleinknek egy kis könyvük, a melyből minden lap egy tonna aranyat ér.“ Azt ugyan, mint egykor Révész Imre, én sem állítom, hogy azok a konfessiók változtathatatlanok (nem állították ezt maguk a szerzők sem!); de igenis hangsúlyozom, hogy mindaddig, míg egyházunk felekezeti jellege, mint normához, ezekhez van kötve, — „regula ac norma fidei vitaeque“ — addig ugyan egy református lelkésznek sincs joga azokat sem feleslegeseknek, sem jelentőség nélkülieknek tartani, sem pedig azoknak rendeleteit figyelmen kívül hagyni. Természetes azonban, hogy ha valaki a pietista Spénernek a tanítványa, az tarthat ő vele „qui alicubi scripserat libros symbolicos Ecclesiae non semper necessarios esse, imo quoque non tantam eorum utilitatem videri, quam quidem multis persuasum sit.“ * Hanem aztán ez az ember ne álljon fel kálvinista katedrába.

„Cura pastoralis“-ra szükségünk van (helyesebb ezt így nevezni, mint evangélizációnak); jól mondja F. Gy. barátom, hogy erre nézve vele és társaival egy értelemben vagyok; ezt, mert kényszerítettek, már ezelőtt is több ízben is nyíltan hangoztattam, sőt ezen a vidéken gyakoroltuk is, nemcsak én pedig, hanem gyakorolták mielőttünk már fiatal káplán koromban azok a tiszteletreméltó s fájdalom, ma már nagyobbbrészt áldott emlékü lelkészársaink is, kik zajt, lármát ugyan ebből soha nem csináltak (nem volt ez akkor szokás!); de emlékezetüket áldottá s maradandóvá tették, mind bennünk, kik az ő áldásos emberbaráti munkásságuknak tanúi valánk, mindazokban, kik annak gyümöl-

cseit élvezik. De, mint a példabeszéd mondja: hang teszi a muzsikát! *Én csakis az általam megjelölt határok között óhajtom azt a cura pastoralist, s az előadottak kiegészítéséül, meg F. Gy. kedves barátomnak válaszul nyíltan kimondom, miszerint az az elv, „hogy ő csak a cél, a terv dicsőségét tekinti“, nem Krisztus Urunknak, nem is a reformátoroknak, hanem a jézsuitáknak hihedett elve s felette nemcsak konfessióink, nemcsak törvényeink botránkoznak meg, hanem a pogány missiónak olyan nevezetes bajnoka is, mint Grundemann, kárhóztató ítéletet mond. „Alles Missionieren auswärtiger Denominationen in einem evangelischen Lande, in dem das lebendige Christenthum noch wirksam ist, können wir nur missbilligen.“*

(Jellemző különben, hogy hajdanában, mikor a „Közlöny“-t együtt szerkesztettük, F. Gy. barátom még a joghallgatókat sem akarta a katedrába felbocsátani. Én igen.)

Azzal is felesleges hivalkodni, hogy náluk a baptismus nem hódít. Budapesten székel a nagy „Werksbesitzer“! s ha szentséges kezei még eddig Kikindára el nem értek, azt egyedül annak köszönhetjük, hogy ott a református egyház „teljesen intelligens elemekből áll“ s aztán a nemzetiségek tengerében, tapasztalat szerint, a legutolsó napszámos magyar ember is már ösztönszerűleg sokkal szívósabban ragaszkodik a maga „magyar“ vallásához, mint p. o. Hajdúvármegyében, a hol házunkban magunkon kívül más urat nem ismerünk. Már Luther őszintén bevallotta, hogy a mysticismusnak a népek vallásos életében nagy szerepe van; én meg néhány évvel ezelőtt egyik nyilvánosan is megjelent értekezletben arra mutattam rá, hogy népünk még az ősidőkből eredő s egykori hazájából magával hozott rendkívüli fogékony-sággal bír a monda, a babona s általában a subjectiv szellemi munkásság minden olyan megnyilatkozása iránt, mely előtte az ujdonság s a mystikus bizonytalanság homályában jelenik meg. Ámde a kálvinizmusnak örök dicsősége, hogy hittani rendszerében az objectiv jellegű tudvágyat honosította meg s minden pápistas czafrangot elvetve, még külső istenitiszteleének formáját is az evangélium kristálytisza köveire építette. Ezért irtózom én minden konfessionális latitudinarismustól s bármit mondjanak az én ellenvéleményű barátaim, istenitisztele-jellegű református vallásos estélyeken — melyek valószínűleg templomban rendeztetnek — az érzékcsiklandó, mulattató operarészletek előadását sem nem helyeslem, sem megengedhetőnek nem tartom. (Hej! mit mondana ehhez Geleji Katona István, ha sírjából feltámadna!?) Hadd ágyúz-

* „Institutiones Historiae Christianae“ P. E. Jablonski; Frankofurti ad Viadrum, 1784; 2-ik kötet 257 lap.

zának a pápisták Úrnapokon; hadd muzsikáljanak miséiken, ezek a gyerekes fogások a puritán kálvinizmus komoly s épen egyszerűségében magasztos méltóságához egyáltalában nem illenek.

A mit Fekete Gy. barátom az imádkozásról általában mond, azt mind egy betűig aláírom. Csakhogy mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kéri! Ebben az értelemben én őt meg se támadtam; s ha valaki az én szavaimból „logikailag“ mégis azt akarja kivonni, hogy „én az imádkozást megtiltom“ vagy hogy szerintem „egyedül csak hivatalból kell imádkozni“: engedelmet kérek, az a logika lehet az egy napos kis csirke logikája, de nem az Aristótelesé. Imádkozom igenis én is, talán igazabban, talán buzgóbban is, mint sok mások; de nem mint a farizeusok, befeketített arczczal, hogy láttassam imádkozni, hanem imádkozom szívből, lélekből, titkon ajtómat behajtva s a Krisztuson kívül más közbenjáróra szükségem nem lévén: ám kérjék a pápisták magukra, munkáikra a szentszék, vagy a püspökök áldását, én Dévai Bíró Mátyással, a nagy magyar reformátorral azt mondom: „Nincs szükségem a te áldásodra, sem a te közbenjárásodra; van Isten, a ki megáldjon engem s egykor majd könnyörülni is fog rajtam.“ *

Jöjjünk tehát tisztára az elvekkkel s azután fogjunk a nagy munkába.

Püspök-Ladány, 1895. junius 25.

Eröss Lajos,
ev. ref. lelkész.

Suum cuique.

Az „Egyetértés“ junius 21-iki számában a „Közéletünk“ írója, kinek széles ismeretkörét rendkívül nagyra becsüljük, a budapesti skót misszióról és a skót egyház, illetve papság mult századbéli viselt dolgairól csevegven, a hazai kálvinista papságnak is szentelt egynehány sort: megsimogat bennünket, de olyanformán, hogy ebben nincs semmi köszönet; elmondhatjuk reá: „*Timea Danaos et dona ferentes.*“

Beillesztett ugyanis minket egy olyan keretbe, melyen környöskörül eme mondás olvasható: „Babylon vagy Egyiptom papsága ép oly türelmetlen volt, mint Mahomet malláh-i, mint Róma szerzetesei, vagy mint a Knox utódai. És az egyházak természetében fekszik, ez ellen csak úgy lehet védekezni, ha minél kevesebb világi hatalom van a pap kezén.“

Tagadhatatlan, némi előismerő szó előzi meg ama mondást: „Bizonyos szabad szellem hatotta át az egyházi tanításokat s ennek volt következménye, hogy a világi református elem volt mindig a szabadságnak legtántoríthatlanabb támasza. De azért ne értsük félre a helyzetet. Ez Magyarországon így volt, mert a református papságnak a kezében soha sem volt a hatalom.“ Amde e simogatás már magában véve is olyan, mely a mit

* Lásd „Konstantzi Fáber János ellenvetéseit s Dévai Bíró Mátyásnak arra adott feleleteit.“

egyik kezével ad, a másikkal ugyanakkor búsán visszaveszi; a keretbe illesztés által pedig mintegy ezt látszik mondani: Vigyázzatok ezekre a kálvinista papokra, ezek csak azért voltak eddig jók, mert nem tudtak hatalomra vergődni! Valahogy lépre ne menjetek az ő hitelveiknek vagy egyház-szervezetöknek! az csak lári-fári, hogy ez irányítaná az ő működésüket, bennök is a világrontó zsarnokság zöldszemű szörnyetege rejtőzik!

Csodálatos logika! melynek más mentségét nem találok, mint hogy a „Közéletünk“ írójának széles ismeretkörében eddigelé még nem jutott hely a hazai kálvinizmus szellemének megértésére.

Édes jó uram! hagyjon nekünk békét! A multban való jóságunkat ne méltóztassék pusztán annak tulajdonítani, mert a világ szerint elvetettek valánk, fogadja el tőlem a tősgyökeres kálvinista papi család sarjadékától, ha jóságunknak más, lélektani alapjára mutatok; mi már az anyatejjel szívjuk be e két mondás életünket meg-nemesítő erejét: „*Más fundamentomot senki nem vehet, mint a mely egyszer vetteit, mely a Jézus Krisztus s „Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!”*

Ebben találjuk mi magunk részéről, egyházi életünk helyes irányának megóvása szempontjából, annak egyedüli biztosítékát, hogy a hatalom, ha adatott volna ilyen egyáltalában számunkra, el ne ragadjon bennünket. Hogy miért vagyunk egy sorba állítva a molláh-kal, szerzetesekkel és Knox kegyetlenül rigorózus utódaival, mint a kiknek hatalmától félni kell, — ezt csak egy kis csévegési komédiának tartom, melyben csak az a tragikum s azért kell azt visszaütástanunk: mert kétes világításban akar bennünket is a közvélemény elé állítani.

Alig hiszem, hogy számottevő politikus és a magyar kálvinista egyház hitelveit és szervezetét ismerő ember egyáltalában félhetné hazánk jövőjét a mi hatalmi túlkapásainktól; hiszen mi, kérem, soha sem igényeltünk s jövőben sem kívánunk többet a világi hatalomtól, mint jogos védelmet: *ne méltóztassék hát velünk egy gyékényen árukatni ama rovott társasággal.*

Ha pedig talán a meseköltő emez elvének megfelelően: „*Nomine mutata de te fabula narrat*“ — a r. katolikus papságnak akar hathatós intelmet adni, kár volt minket, ártatlanokat, a morál alapjává tenni; mert ez sérti ama mindenki által respektálandó elvet: „*Suum cuique.*“

Azt hiszem, e gondolatok nem feleslegesek annak dokumentálása végett — bármily keveseknek jusson is tudomásukra — *hogy ha a túlzás pipálhatnék, ennek utána mi sem adjuk szó nélkül oda a hátunkat dohányvágásra.*

Illyés Endre.

A missiók.

Kétségtelen, hogy minden nagyobb szerű, s az emberiség átalakítását célzó elv csak az által lehet az emberi nemzet közkincsévé, ha annak igazságától, jó és nemes voltától áthatott lelkek teljes odaadással szentelik magokat az igaz ügynek, melyet közkincscsé akarnak tenni.

A keresztyén vallás isteni tudományának terjesztéséről maga az Isten fia gondoskodott, mikor a kőszikla hiten felépítette az ő anyaszentegyházat, s ezen anyaszentegyházba rendelt „némelyeket apostolokat, másokat prófétákat, másokat evangyelistákat, némelyeket pedig pásztorokat és doktorokat.“ Az anyaszentegyház tehát ezen különböző egyének által teljesíti a missiót, melynek célja nem lehet más, mint az evangyéliomi világosságot

lobogtatni az emberiség homályos útjain, hogy annak vezér fénye vezesse őket, mint a pusztában haladó Izraelt a mennyei Kánaán felé; egyesíteni őket Istennek igaz imáadásában, mely sem külső áldozatokat, sem pharizeusi nagyképűséget, remetei s zárdái életet nem követel: hanem szívnek és léleknek tisztán tartását minden jó cselekedetekkel együtt; egyesíteni a keresztyén egyház tagjait a szeretetben, mely mindeneket eltűr, nem kevély, nem cselekszik álnokul stb. hanem békeségre, s egymás terhének hordozására tanít.

Ebben áll az egyház missiója, ez a lelkipásztoroknak, és presbitereknek feladata is.

Azonban a református — magyar — egyházban a hatvanas évektől fogva egy sajátságos mozgalom indult meg a nazareo-baptismus neve alatt, nem nyíltan támadva meg az egyházakat, hanem mint tolvaj az éj csendjében pihenő, munkában elfáradt polgárt, hogy kizsákmányolja a 300 éves küzdelem alatt szerzett testi lelki javaiból. Csodálatos dolog, hogy ebben az időben szünt meg az ev. ref. egyház fegyelmi büntetése, melylyel a vétkeket nem annyira sújtani, mint igaz bűnbánatra serkenteni szokta volt. A veszély még akkor nem volt imminens, fel fel tűnt egyes helyeken, ki aludt másutt, s az 1868. évi egyh. ker. közgyűlés, nagyon enyhén bánik el a nazarénusokkal, s a később hozott végzések pedig megelőgesznek az ilyenek adófizetésével, azt gondolván, hogy a türelem és szelidség lefegyverezi egyházunk ezen ellenségeit.

Talán sikerült volna is ez a cél, ha nem jönnek más cím alatt áruhákba öltözött farkasok, és pedig a legszebb hivatás czíme a biblia árúitással foglalkozó Colporteurokban, kiket a londoni baptisták csempészték be hozzánk, sokszor épen a lelkészek házaiban találtak vendégszerető ellátást. Különösen az utóbbi tíz év az, a mióta kivannak téve gyülekezeteink az éjszaka leplében intézett támadásoknak, a mikor ezen pseudo református missionáriusok, evangélisták fogdossák és csábítgatják híveinket, szent képmutatásra, lelki kevélységre buzdítván az önhittsége úgylis hajlandó szíveket, bátran sőt a miniszterium védelmező szárnyai alatt vakmerően hirdetvén a lelkészi, tanítói állásoknak, hivataloknak, iskoláknak felesleges szükségtelen voltát. Egy szó a kathedrán, egy iskolás gyermek megfenyítése, a legesekélyebb ok elegendő anyag arra, hogy a minden lépten nyomon előforduló baptista apostol abból sectájának nyereséget csináljon.

Ilyen körülmények közt talált minket az egyházpolitikai törvény, mely míg a magyarságért, nemzeti ügyért annyit áldozó reform. egyháznak jövőjével semmit sem törődik, liberális voltának kitüntetése czéljából Csáky beszédében magasztalja a hithű baptistákat, míg más oldalon óriási vétek az, ha a hű református egyháza érdekében felmeri emelni szavát. Magasztalják azt ki felgyújtja a békesség templomát, az égő ház oltására pedig senki sem gondol. De hogy nem: gondol a lelkész, segélyére siet szalad az ő újonnan szült missionáriusaival; s ha sikerült neked ma egy helyen, egy két szívben eloltani a fellobbanó szikrát, biztos lehetsz benne, hogy mire felébredsz, újabb keserűségére szivednek új csóvákat dobtak az anyaszentegyháznak gyűlékony anyagokkal rakott hajójára.

Hát a missiónak ez a gyakorlása nagyon czéltévesztett, vagyis akarom mondani rosszakaratú. Ujjászólni az egyházat — gyülekezetté, a református evangéliomi egyházat — baptista sectává.

Már „Ardet Ucalegon“ de még lehet oltani, de nem úgy, hogy minél több gyűlékony anyagot raktároz-

unk össze, hanem református egyházi törvényeink s a biblia segítségével.

A királyilag szentesített törvények, egyházunk Canonjai csak lelkipásztoroknak engedik meg a sákramentumok kiszolgáltatását, hogy hatalmazhatta hát fel akár Trefort, akár Csáky a baptistákat a keresztségnek újmódi kiszolgáltatására. Ezen engedély oly vallási sérelem, melynek orvoslását sürgetni kell, mert hiszen a felelős miniszter a törvények végrehajtója nem elrontója tartozik lenni. De én kezdettől fogva úgy láttam, hogy itt tervszerűleg történik minden ellenünk, hogy kényszerülve legyen a protestáns egyház soha meg nem adom ígéretek fejében támogatni a hiányos egyházpolitikát. Én is aláírom a vallások egyenlőségét, de nem helyeselhetem azon veszedelmes irányt, mely idegen felekezeteknek megengedi az izgatást, s a református egyház kezéből kivieszi a fegyvert; megengedi azt, hogy a városokból kivert munkakerülő socialista iparos segéd végezhesen tanítói, lelkipásztori teendőket: de akadémiákat végzett lelkészek qualificációját nem ismeri el sem tanítói, sem más hivatalokra. Quod uni justum: alteri non aequum.

Szólhatnánk a lelkészi fizetések rendezéséről, de hát itt is mi leszünk az utolsók. A róm. kath. plébánusok congruája meg lesz, a görög keletieknek adni kell, hogy megnyerjék az államnak: a magyar református lelkész pedig áldozhat, elviselheti javadalmának beálló veszteségét, mert ez kötelesség.

Ha a baj gyökeres orvoslását tűzzük ki célul: első dolognak tartanám felvilágosítani a kormányt, hogy a mely rést avatatlan kezeivel ütött egyházunk falain, jó akaratával segítsen kijavítani, s a többi egyház politikai javaslatok pótlásául terjesztszen be az 1848. évi XX. t. cz. értelmében javaslatot, mely a hívők terhelése nélkül tegye tűrhetővé a református egyház megsúlyosított helyzetét.

A missiónak helyes értelmezése követeli, hogy minden lelkész legyen hív pásztora a nyájnak, melynek gondozása reá bízott. A ki pedig missionárius akar lenni, menjen oda, a hol nem ismerik az Urat, hiszen még körülbelül egy milliárd ember él a föld hátán, ki vagy Budhának, vagy Bráhmának oltárán áldozik, vagy a bálványoktól várja boldogságát. Maga Pál apostol is odament, hol még nem ismerték az evangéliomot s azt mondja a Róm. 15 r. 20. versében: „Azt pedig becsületbeli dolognak tartom, nem ott hirdetni az evangéliomot, a hol már emlegettetett a Krisztus neve, hogy a más alapjára ne építsek; hanem a mint meg van írva: a kiknek nem hirdették őt, látni fogják, és a kik nem hallották érteni fogják.“

A belmissió legyen a mi kötelességünk lelkészeké, „törj, ronts, és építs.“ A tudomány embereinek pedig szép mező a biblia. A régi nyelvezetű biblia átnézése nagyon kívánatos, a hibás fordításoknak kijavítása az eredeti szöveg szerint a Menyhárt János által átdolgozott kiadás alapján könnyen kivihető. Egyházi énekes könyvünk is nagyon régen készül, a sok féle dallam helyett elég volna 20—25 szebb, s népünk szívéhez jobban illőt kiválasztani, s énekeinket azokra átalakítani. A hitoktatást pedig, mely az egyházi életnek alapja két részre választanám. Első fokon az elemi iskolák két alsó osztályában a biblia történeteket a tanítóra bízám, ki azokat ügyesen felhasználhatja beszéd és értelem gyakorlatok alakjában; a többi osztályokban is a hol osztott népiskolák vannak — a lelkészek pedig el vannak foglalva — tanítsa a tanító, de már itt reform. egyházunk hitelveit rövid kézikönyvből, egyháztörténelmet bővebben; az osztatlan iskolákban pedig a lelkészi hivatal vegye

át a vallástanítást, hiszen megfogyott hivatali teendői megengedik.

Az esteli összejöveteleknek nem vagyok barátja olyan értelemben, mint sok helyen a baptisták példájára divatba jött, mert különösnek tartom, hogy míg minden reggel üres az úrnak háza, addig esténként kell összejönni istentiszteletre. Igenis a hol lehet, olvasó egyleteket szükséges alakítani, hogy ott a népet az őt érdeklő gazdasági mozzanatokkal megismertessük, lelkét néha néha egy felolvasás által a múlt idők nagy eseményeire vissza vezessük, de esteli isteni tiszteletre csak nagy városokban gyári s kereskedelmi foglalkozásúakra való tekintetből van szükség, s akkor is a templom az a hely, a hol kicsiny és nagy testvéri érzelmeit legméltóbban bocsáthatja fel közös mennyei Atyjához.

Minden esetre nem az ide oda kapkodás hanem az öntudatos, s egyöntetű eljárás által épül Istennek temploma, a különböző eljárás szűli a bábeli zavart.

Lévai Mihály.

Alig szükséges megjegyeznünk, hogy t. cikkkiró úrnak egyházpolitikai felfogása lényegesen eltér lapunk álláspontjától és sok tekintetben igazságtalan is. Az idő meg fogja mutatni, hogy még tovább is kell mennünk, hogy a katn. egyház béklyóiból kiszabadított magyar állam az ő egyik legerősebb támaszát, a ref. egyházat megérdemlett segélynyújtásban részesíthesse. Ha ellenben a t. cikkkiró úr által kijelölt politikát követnők, oda, abba a szomorú világba kerülünk vissza, a melynek elmúlása miatt örülnünk kellene. *Szerkesztő.*

Nyilatkozatok a belmissió vitás ügyében.

I.

T. Szerkesztő úr!

Tisztelettel felkérem a Tekintetes Szerkesztő urat, legyen szives a következő néhány sornak becses lapjában helyt adni. Azt már a mulikor megjegyeztem, hogy én senkit sem praeparáltam. Most Kövendi Dénes t. lelkészársam cikkére megjegyzem, hogy azok közül, a kiknek ő vasárnaponként prédikálni szokott, merem állítani, sokan részeges ednek, mások nemesak azt mondják: *lista papok* (ezt mondta az a molnármester s Eröss lelkészársam ezért igen helyesen megróta, ámbár az is sajnálatos, hogy azok a t. lelkészársaink, a kikre az a megjegyzés vonatkozott, egy megkezdett reformmunkát igen hamar, a harmadik hétre a megkezdés után félbehagyták), hanem az Istent is káromolják. Legalább ez minden gyülekezetben elő szokott fordulni. Hát mindezt a lelkészek viselik a teljes felelősséget? Hát Kövendi lelkészársam hibáztatható azért, hogy némelyek az ő gyülekezetében káromkodnak? Mert szinte lehetetlenség, hogy ilyenek az ő gyülekezetében is ne lennének, lévén ez általános rossz szokás. No hát, kérem, ne méltóztassék minden felelősséget én rám vetni azért, a mit olyan ember tesz vagy mond, a ki valamikor azokon a vallásos összejöveteleken részt vett, a melyeken én biblíamagyarázatot szoktam tartani.

Már most nem tudom, Szerk. úr helyt ad-e egynehány oly szónak, mi már nem helyreigazítást vagy személyemre vonatkozó téves állítás visszaütését, hanem elvi természetű fejtegetést foglal magában. Legyen szabad előre is megjegyezni, hogy én, bár az eszközök megválasztására nézve t. lelkészársaimtól, sőt fájdalom, a t. Szerk. úrtól is sok tekintetben eltérek s eltérő véleményeimnek kötelelsemnek tartom egész határozottsággal kifejezést is adni: mondhatom, hogy a református egyház felvirágoztatása nekem is szíven fekszik s ez egyházat erősíteni, megújítani s megeleveníteni nekem is forró óhajom.

Már most mit szóljak én e forró vágyódással Illyés Endre t. lelkészársam legújabb indítványához? T. lelkészársam szíve megesik azokon, a kik egy kis parasztszobában összezsúfolva, vallásos összejövetelt tartanak. Ugyan édes lelkészársam, nem látott még zsúfolásig telt korezmát? Vagy kis parasztszobát, a melyben egész éjjel táncoltak? Vagy nem olvasta, hogy bálók alkalmával éjjel előtt nem lehetett táncolni, mert a terem zsúfolásig telve volt? Hát ezekre a dolgokra vonatkozólag miért nem hangsúlyozza az egészségügyi szempontokat? Különbén nagyon jó, hogy ő az egészségügyi szempontot hangsúlyozza, hanem ebből az következik, hogy a gyülekezeteknek gondoskodniok kellene oly helyiségekről, a melyekben egy-egy szép szavallatot, egyháztörténelmi vagy más felolvasást a hívek meghallgathatnának.

Az az indítványa Illyés t. lelkészársamnak, hogy egyházhatóságilag be kell tiltani a vallásos gyülekezéseket, remélem, a feledés tengerében fog elmerülni. Pápista-indítvány ez, t. lelkészársam. Ha ezt az indítványt valamelyik szerencsétlen egyházhatóság elfogadná, akkor lenne aztán szép világ. A protestánsizmus kompromittálása lenne, mert ha ilyen határozatot végre akarnának hajtani (de szép is lenne valami papista szolgabíró segédkezést kieszközölni), bizonyára véres összeütközésre kerülne a dolog s a hívek százezreit kergetnék a protestáns inkuizícióval a baptizmus és szocializmus karjaiba.

Még csak az evangelistákról, a kik pedig még nincsenek is, egy szót. Annak az eszmének, hogy evangelistákat kellene képezni és kibocsátani, a Kis Tükör volt első szószólója, a mely lapnak Szóts Farkas és Kecskeméthy István theol. tanárok a szerkesztői.

Az eszmét én is pártoltam, de nem ám azt a sok képzelődést is, a mit ez eszméhez kötöttek. Mi előttünk így áll e kérdés. Tény, hogy sok baptista kolporteur nemesak a bibliát terjeszti, hanem a baptistaságot is. Már most mi úgy gondoltuk, sokkal jobb lenne, ha az evangeliomi egyházak kezükbe kerítenék a biblia és vallásos iratok terjesztését és e könyvek árulását, terjesztését bíznák oly férfiakra, a kik a Krisztus evangeliomát szeretnék ugyan, de az evangeliomi egyházakat nem megbontani, hanem erősíteni akarnak. En merem állítani, hogy ha ilyen buzgó, kegyes férfiakat a református egyház bizonyos képzés után ezelőtt 20 évvel beállított volna, hát baptistaság alig lenne ez országban s a református és evangélikus egyház virágoznának. Ne téveszszék hát össze t. lelkészársaim ez evangelistákat a baptista prédikátorokkal! Hiszen, ha buzgó embereket a református egyház bizonyos képzésben részesít, különösen egyháztörténelmi ismeretekkel ellát, ha ez egyének a ref. lelkészek felügyelete alatt munkálkodnak s ref. egyházhatóságoknak tartoznak számot adni: hát mégis csak vak az, a ki nem látja, hogy mindez a ref. erősítésére vezetne. Kérem azért t. lelkészársaimat, hogy ha már ők nagyon konzervatívek, hát legalább megérteni értsenek meg jobban bennünket, a kik radikálisabbak vagyunk s úgy vesszük észre, hogy a konzervatív emberek csak akkor tesznek valamit, ha a radikálisok e Bethesda tavát már felzavarták. Egyébiránt, ha csak lehet, vendégnek én is elmegyek a nagyváradi egyházi értekezletre s ott majd talán kezdet adhatunk egymásnak. Addig is ajánlom Cselek. VI. és VII. r. tanulmányozását.

Tiszteletem nyilvánítása mellett vagyok

Szabó Aladár.

II.

Válasz Eröss és Ferenczy uraknak.

Eröss és Ferenczy urak a Debreczeni Prot. Lap 1895. évi 22. és 23-ik számaiban személyemmel s munkámmal is foglalkoznak, mely foglalkozásra észrevételeimet a következőkben adom meg.

Mindenekelőtt örömet fejezem ki, hogy ily két férfival vitatkozhatom, kik a vitatkozás határát jó eleve kijelölték, mely a Biblia, Helvetica Confessio s egyházi törvényünk. Magam is ezen határok között mozgok — a fentebbi sorrendben — s így azon hiszemben vagyok, hogy nem lesz nehéz elvégre is egyetérteni egymással. Elvégre! . . . tehát most még nem értünk egyet. S miért? Mert nem egyformán értjük Bibliánkat, Helvetica Confessiókat s egyházi törvényünket nem egy tekintetben. És pedig nem értjük egyformán Bibliánkat, helvét hitvallásunkat Eröss úrral

1-ör az újjászületést illetőleg. Tudvalevőleg a Biblia az újjászületést nagyon komoly dolognak, az idévezülhetés sine qua non-jának mondja, mikor így tanít: „szükség ujonnan születni, mert a ki nem születik újjá, az nem mehet bé az Isten országába.” S magok az apostolok s első keresztyének is ujonnan születtek voltak s ezt be is vallották Péterrel: „mivelhogy ujonnan születettünk”. A heidelbergi káté szintén komolyan szól az újjászületésről, mikor ezen kérdésre: „Ugyannyira megromlottunk-e?” így felel: „Bizonyára úgy vagyon, ha csak a Szentlélek által újjá nem születettünk.”

A Helvetica Confessio pedig a IX. részben tárgyalja e dolgot s egyebek között azt mondja: „Tanítjuk, hogy az embernek háromféle lelki állapotját kell gondolóra vennünk. Először: minémű volt legyen az ember az eset előtt. 2. §. Micsodás volt az ember az eset után.” És ezután így folytatja: 4. §. Az evangéliomi és apostoli szentírás ujonnan való születést kíván mindnyájunktól, kik idévezülni akarunk. A Helvetica Confessio azután bőven tárgyalja ezen újjászületési állapotot s az ezt rögtön követő megtérést a IX. és XIV. részekben, miket én rövidség okáért nem közlök. De ezekből is világos, hogy a Biblia s Helvetica Confessio s heidelbergi Káténk az *újjászületésről* igen komolyan beszélnek s azt rendkívüli fontosnak tartják; míg ezzel szemben Eröss úr az újjászületést s újjászületőket bizonyos kigúnyolni méltó dolognak tartja. Hát, azt hiszem, ez nem biblia s confessio szerinti eljárás, s e tekintetben Kálvin János is velem tart, midőn Ján. ev. III. részéhez írt magyarázatában így szól: * „Amen, amen dico tibi.” Quod bis vocem amen, repetit Christus, id facit excitandae attentionis causa. Nam de re omnium maxime seria et gravi verba facturum, necesse habuit Nicodemum magis attentum reddere, qui alioqui totum hunc sermonem neglectum, aut leviter praeterisset. Huc ergo spectat duplex asseveratio. Továbbá: Nisi quis iterum natus. Itaque breviter hic ostenditur, quale sit christianismi intuitum.

2-ör. Az egymásért való imádkozást illetőleg. Eröss úr u. i. nem tartja helyes dolognak, hogy Fekete Gyula barátunk Szabó Aladár imáját kérte gyülekezetére, míg szerintem meg Biblia és helvét hitvallás ezt megengedett, sőt kívánatos dolognak tartja, midőn mindkettő egy nyomon így szól: ** Imádkozni kell pedig királyokért, egyházi szolgákért és az eklézsiának minden szükségeiért. Sőt Pál egyenesen is felhívja a Thessalonikabelieket (egyebeket is), hogy imádkozzanak érte (II. Thes. 3. 1).

* Joannis Calvini in novum testamentum commentarii. Vol III. 44. lap.

** Helvetica Confessio XXIII. 1. §.

S Kálvin János itt megint velem van, mikor ezen helyet magyarázva így szól: * Orate pro nobis. Quoniam potenter illi aderat Dominus, et precandi ardore superabat alios omnes: non tamen negligit fidelium preces, quibus nos Dominus vult adiuvari.

3-ör. Nem egyformán értjük Bibliánkat s Helvetica Confessiókat Eröss úrral a világiak bibliamagyarázatát illetőleg. A Bibliában ugyanis határozottan áll „Tudakozzátok az írásokat” (Ján. 5, 39). Mert egyenként mindnyájan magyarázhatjátok az írást (Pál I. Kor. 14, 31). Helvetica Confessiókat meg azt mondja (XXII. rész) „a szentírást mindeneknek szabad magánosan és házaiknál olvasni és egymást tanítás által az igaz vallásban építeni.” A szentírásnak meg azt mondja, az az igaz értelme, mely „magából a szentírásból vétetik, de lelkiekben gyakoroltatott emberek által (azaz hívő újjászületett emberek által). Mert bizony Jeremiás és több próféták szorgalmasan megintettek bennünket, hogy ne hallgassuk az olyan Atyákat, kik önnön találmányaikban járván, elhajlottanak az Isten törvényétől.” Mindezekben a mi világi papságunk Biblia magyarázhatási joga kétségtelen. Sőt nemcsak joga, de kötelessége is ezt tenni szerintem s a Biblia és Helvetica Confessio igaz értelme szerint. S e tekintetben Kálvin János megint velem tart, mikor így szól: ** „Potestis singularim omnes. Primum quum dicit omnes, non comprehendit universos fideles, sed tantum eos, qui facultate erant instructi: deinde non significat aequas omnium vices esse debere, sed prout fuerit ex populi utilitate singulos vel saepius, vel rarius prodire ad dicendum, acci diceret, Nemo iacebit perpetuo inutilis, sed loquendi oppurtinitas nunc his, nunc illis se offeret. Dicit secundo *et omnes consolationem accipient*: unde colligendum est, tantum ab invidia abesse oportere Christi ministros, ut potius gaudeant ex animo, se non solos excellere, sed habere ejusdem gratiae socios, quem affectum fuisse in Mose refert sacra historia. Nam quum eius minister *stulta zelotypia accentus* indigne ferret, datam aliis, quoque esse gratiam profetandi: illum reprehendens: Imo — inquit — utinam totus Dei populus mecum huius excellentiae sit particeps. Et sane eximia est Consolatio piis ministris Spiritum Dei, cuius sunt organa, in aliis etiam cernere operantem, nec parum inde confirmationis illis accedit. *Consolatio etiam est, quod id ad verbum Dei propagandum valet, ubi plures habet ministros ac testes.*

4-er. De nem egyformán értjük Eröss és Ferenczy urakkal egyházi törvényeinket sem. Egyházi törvényeink és kánonaink ugyanis *közegyházi szolgákról* szólnak, azaz lelkészekről, tanítókról, szóval fizetéses emberekről; de egyáltalában nem szól oly világiakról, kik belső buzgóságtól s Jézus iránti szent szeretettől áthatva, megindulnak, mint Filep evangyélista hajdan és „széjjel járva hirdetik az Isten beszédét, prédikálják Krisztust és a tisztátalan lelkeket úzik és sok lelki gutaütöttet és sántát gyógyítanak és örömet eszközölnek ott, a hová mennek (Ap. esel. VIII. 4. 5. 6. 7. 8.). S hogy ezek a szentíráshordó evangyélisák, missionáriusok csakugyan nincsenek benne egyházi törvényeinkben, mellettem bizonyít Csiky Lajosnak — ennek a finom érzékű férfinak — „*Vélemény a belmissióra*” cikke, melyben indítványozza, hogy a 113. §. a belmissiói munkára s világi emberekre is kiterjesztessék.

Egyébként ha benne volnának is, én felelősségre vonható dolgot ezekkel nem követtem el, mert én *egyellen szentíráshordó evangyélisát sem küldtem ki.*

* J. C. Commentarii VI. k. 323. l.

** Joh. C. Commentarii p. I. 436.

Hát mi az, mit én itt tettem? Hát azt tettem, hogy néhány embert itt képezgettem magam körül tanítgatás által, kikben aztán naponként lángolni láttam azon vágyat, vajha ők is szolgálhatnának Istennek a nekik adatott tehetség szerint. Hát hisz az lehet, gondolám, s ajánlám őket colportöröknek a skót és angol bibliatársulatokhoz, kik aztán ajánlatomra, mint hű reformátusokat felvéve, elindultak hátukon bőrtáskával házalni s azon házakba, hova betértek valamit tenni. S miután érezték, hogy kenyerüket nekem köszönhetik — s mert anyagilag is segítettem őket, kit hogy tudtam — s megemlékeztek, hogy valami lelki jót is nyertek tőlem, hát levelezgettek velem s én e levelek egyrészét mások buzdítására felhasználtam, mint szerkesztő. És ezek nem is tettek többet, mint a mit Helvetica Confessiónk megenged: „Olvastak egyes házakba írásokat.“ Azután beszéltek Jézusról. Látogatásokat tettek. Bibliát, vallásos iratokat ajándékoztak, vagy olvasni adták, némelyeknek meg levelet írtak. Nohát ez nem lelkészi szolgálat, annyira nem, hogy mikor Eröss úr leírja egy református pap dolgát, hát ezen dolgok közül egyet sem tesz azok dolgai közé. S így ezen református szentírathordó evangyelisták elfoglalták igazán a *senki földjét*, azt a földet, mit a református egyházban eddig még senki sem birtokolt. De a mely földre már baptisták és nazarénusok telepetgettek s innen folytatták ellenünk a puskázást. Bizony sajnós dolog volna, ha mi ezt a *senki földjét* nem igyekeznénk együttes erővel elfoglalni s azt egyházunk érdekét védni tudó világi katonasággal megrakni.

En előttem legalább úgy rémlik, hogy csak ezen az úton s ily eszközökkel emelhetjük fel egyházunkat a kellő virágzás állapotába. S én nagyon kérem Ferenczy és Eröss urakat, gondolják meg e dolgot, s ha szeretik e mi szegény, naponként összébb-összébb zsugorodó egyházunkat, — mit nem kételek — találjanak ki valami jobb gyógyszert ennek gyógyítására, s ha az az én rendszeremnél jobbnak bizonyul, — hát azt fogom alkalmazásba venni. De csak találjanak ki valamely út-módot, mit követhessünk. Az eddigi rendszer követése halálunk, de halálunk ám az a rendszer még inkább, mit Eröss úr meg akar honosítani.

Micsoda rendszer ez? Czikkeiből világosan kivehető. Ez először is „*az azonnali felelősségre vonás.*“ Bibliái nyelven ez a főpapoktól levél és zsandár, mit Saul vett magához Damaskusba menetelekor. Ugyan mondja: Lehet-e ily rendszerrel egyházat felvirágoztatni? Rendszerének másik része az *elszigetelés*. Meg kell gátolni azt, hogy egyik egyházbéli a másik egyházbélivel találkozhassék s vele vallási dolgokról beszélgethessen. Tehát a *clotur* is, mit a zsidó papság Péter apostollal szembe kezdett volna alkalmazásba venni.

Uram! Cloturral, elszigeteléssel, pecsétetes levéllel és zsandárral még soha sem sikerült egy egyházat nagygyá, virágzóvá tenni; de lehetett — mint a régi zsidó egyház s reformációbeli kath. egyház története mutatja — egyházakat tönkre tenni. Gondolja meg ezt.

Bocsássuk csak mi egyházunkat a szabad levegőre! Igyekezzünk csak mi egymással minél többet érintkezni s egymást jóakarattal, szeretettel testvériesen támogatni. S így haladva, reményem, meg fogjuk találni azon utat, mely egyházunk felvirágoztatásához vezet. Adja Isten!

És most végül Tekintetes Szerkesztő úrhoz is van egy szavam. Azt tetszik mondani, hogy az ilyen református vallásossághoz bizonyos beteges rajongás, kegyeskedő félkegyelműség szükséges. Állíthatom, hogy nem. Hiszen mit hirdetünk mi? Ösmerjétek el, hogy nem vagytok oly jók, mint kellene. S vegyétek lelketekbe

a megjobbulás erejét az Úr Jézus Krisztust, s törekedjétek vele egy magasabb, szentebb, jobb, istenesebb életet élni. Én azt hiszem, hogy ehhez a dologhoz nem kell valami félkegyelműség. Hisz ezen javító munkát végzik a tanár urak az iskolában — ha ugyan végeznek — s mi lelkészek meg végezzük a templomban és templomon kívül. S nem is valami értelmetlen dolog, mert egy okos ügyvédnek előterjesztvén e dolgokat, az egészen megérthetőnek találta ezeket. S én úgy itélem, hogy Tekintetes Szerkesztő úr is igen felfoghatónak fogja ezt találni.

Az Úr kegyelme s békéje velünk.

Szalay József,
lelkész.

Felfogjuk és megértjük mi is, a mit a t. czikkíró úr beszél, de most sem tudjuk azt általában helyeselni s különösen nem tudunk megbarátkozni a gyakorlati alkalmazással. Becsületes munkájuktól elvont eszmadia- és molnármesterekkel soha sem fogjuk egyházunkban a vallásos életet nagyobb arányokban feléleszteni; mert az ilyen kikészített apostolság tapasztalat szerint inkább kárt, mint hasznot eredményez. Szerkesztő.

TANÜGY.

Tanítóhiány és tanítóképzés.

A „*Magyar Paedagogia*“ junius-július havi kettes száma a fentebbi cím alatt minket is közelebről érdeklő czikket közöl Mohar József znióvárai tanítóképzési tanár szakavatott tollából. Népiskolai tanügyünknek részint csak tervezett, részint már munkálatba is vett javítása rendjén újabb meg újabb nehézségek merülnek fel, melyekkel előbb-utóbb csak le kell számolnunk, s a dolog természete hozza magával, hogy a leszámolást nem szabad sokáig fontolgatni. Mohar József úgy a *tanítóhiány*, mint a *tanítóképzés* ügyét annyira ismeri, közleményében a felmerült bajoknak oly általánosan érzett jeleire mutat rá, hogy észrevételei minket is közelebről és pedig tanulságosan érdekelnek, még ha tudjuk is azt, hogy a felekezeti tanítóképzés hiányának feltárássával jól szervezett s az állami e nemű intézetekkel a versenyt kitűnően megálló tanítóképző-intézetünkre gondolva, távolról sem érezhetjük legkevésbé sem magunkat találva, miután a fogyatkozások más felekezetek képzőinél hívják ki inkább a kritikát. Átveszszük a M. Paedagogia nevezett cikkéből a következőket:

A tanítóhiány népnevelésügyünknek egyik régi ismert betegsége; mégis, hogy az utóbbi időben vele szakkörök és szaklapok gyakrabban foglalkoznak, az jórészt Eötvös Loránd bárónak, a volt kultuszminiszternek az érdeme. A tanítóhiányt a maga nagy méreteiben egy miniszteri jelentés sem tárta még fel oly őszintén és kiméletlenül, a mint azt a rövid ideig miniszterkedő Eötvösnek jelentése, a miniszteri jelentéseknek sorrendben 23-ka, teszi. A jelentésnek a tanítóhiányt tárgyaló részéből álljanak itt a következők: „Általában véve 60 tankötelesből áll az a számítási alap, melyet hazánkban a tanítószükséglet megállapításánál szem előtt tarthatunk. Minthogy pedig az 1890. évi népszámlálás eredménye után indulva, a tökéletes összeírás mintegy 2.033,000 mindennapi tankötelest utal a népiskolába, kiderül, hogy legalább 33,883 tanítóra volna szükségünk ez idő szerint és látható, hogy ma 8,131 tanító hiányzik. Megállapíthatom ezúttal, hogy számításom igazságát már a legközelebbi idő teljes ridegséggel bizonyítandja.“

Sötét és hű a miniszteri jelentésben festett kép, de még sötétebb és hívebb lenne akkor, ha — a mint kellene — nem csupán a mindennapi tanköteleseket, hanem az ismétlősöket is, ha nem 60 tankötelest számítva egy tanítóra, hanem ennél kevesebbet vennének fel a tanítóhiány megállapításánál számítási alapul. Hiszen csak nem lehet az ismétlő iskola oktatás rendezését a végtelenségig elhalasztanunk? előbb-utóbb csak le kell szamitanunk nekünk is az egy tanítóra számítható növendéklétszámot!

A jelentés jóslata is a legrövidebb idő alatt szóról-szóra beteljesedett: számítása igazságát a lefolyt másfél év csakugyan teljes ridegséggel bizonyítja. A pályázók hiánya miatt be nem tölthető tanítói állások száma, a tanfelügyelői jelentések szerint, hova-tovább mindinkább szaporodik, úgy hogy ma már nemcsak a 300 frtos állásokra nem akad képesített egyén, hanem az ennél nagyobb javadalmazásúra sem mindig.

A népnevelésügyünk fejletlen testét emésztő, fejlődését gátló betegség tehát hivatalosan van már megállapítva, de hol az a szer, melylyel azt tanügyi kormányunk meg akarja gyógyítani?! Erre a kérdésre nem ad feleletet a miniszteri jelentés; pedig mit használ a betegnek, ha megmondják a baját, de nem adnak arra semmiféle orvosságot?

A tanítóhiány okai gyanánt a magam részéről a következőket jelölhetem meg: Első és legfőbb oka a tanítói javadalmak silányságában, és ebből kifolyólag az állásnak a társadalom előtt való alárendelt jelentőségében van. Hiszen ki ne tudná, hogy a pályaválasztásnál általában véve az lebeg a szülő vagy pályaválasztó szemel előtt: minő anyagi előnyöket és milyen társadalmi helyzetet biztosít ez vagy az a pálya? A tanítóhiánynak e mellett azonban más oka is van és ez az ok tanítóképzésünkben, annak rendszertelenségében, fejletlenségében és a nagy közönségnek ezekből kifolyólag a vele szemben nyilvánuló bizalmatlanságában található fel. Ezek az okok rámutatnak egyúttal azokra a módokra is, a melyekkel az okozat megszüntethető volna.

A tanítóhiány megszüntetésének legtermészetesebb és legbiztosabb módja a tanítói fizetések rendezése volna, ezt tudja, vagy legalább érzi ma már mindenki. Történt ugyan ez irányban az 1893. évi XXVI. törvényzikk megalkotásával valami, de az a tanítóhiányon akkor sem fogna segíteni, ha a felekezetek önként elősegítenék annak végrehajtását. A legnagyobb mértékben megkésve hozta parlamentünk ezt a törvényt; ma már nemcsak a 300 frtos állásokra nem akad képesített egyén, mint azt a tanfelügyelői jelentések napról-napra igazolják, hanem a 400 frtosokra is csak elvétve. De hisz ezen nincs is mit csodálkoznunk; a kereseti forrásoknak a tanítóinál kisebb intelligenciát feltételező csoportja is több anyagi előnyt biztosít, mint a tanítói pálya.

A tanítóhiánynak második, de szintén elég jelentékeny oka — mint fentebb említém — tanítóképzésünkben keresendő. Ez az intézmény rövid idő alatt teljesen kinőtt a 68. évi alaptörvény keretéből; tanügyi kormányunk azonban a helyett, hogy törvényhozási úton gondoskodott volna egyöntetű továbbfejlesztéséről, rendeleti úton akarta annak fejlődését irányítani. Ennek következménye a teljes rendszertelenség és zűrzavar lett. Nem túlozok, hiszen nem is új dolgot állítok; állításom igazolására mégis felhozok néhány adatot.

Felvétel tekintetében az ország 63 elemi képzőjében csaknem annyiféle az eljárás, mint a hány a képzőintézet. Míg az állami tanítónőképzők a jelentkezők nagy száma által kényszerítette, a rendes előképzettséggel bírókat

is szigorú felvételi vizsga alá vetik, addig a férfiképzők egy tekintélyes része megfelelő számú jelentkezők hiányában felvételi vizsgával kénytelen maga számára növendéket biztosítani. Így tesz a felekezeti képzőknek jobbik fele, a másik fele azonban minden válogatás nélkül szedi növendékeit igen gyakran az elemi iskolából, vagy az úgynevezett tanítógyakornokok sorából. Nagyon természetes, hogy ily tarka anyaggal egyenlő eredményt elérni nem lehet; nem lehetne akkor sem, ha egyenlő színvonalon álló tanterv volna is tanítóképzőink elé kitzúve, ha egyenlő számú évfolyammal akarnák is a tanítóképzés elé tűzött célt elérni. A milyen a felvétel, a tanterv és a tanítás, olyan a képesítés is, olyan sokféle a tanítói oklevél belső értéke is. Kétségtelenül van oklevél, a mely joggal az érettségi bizonyítvány mellé állítható, bár más irányú műveltséget nyújt, de — sajnos, — van olyan is, a mely a középiskola IV. osztályú bizonyítványánál alig alapszik több intelligencián. Hogy a tanítói pályától szülők és tanulók a ma tapasztalható mértékben idegenkednek, annak oka a tanítói javadalmak csekélyisége mellett a tanítóképzés itt érintett rendszertelensége, vagyis a tanítóság szellemi színvonalának különfélesége, a közönségnek az intézménnyel szemben ebből kifolyólag nyilvánuló bizalmatlansága, annak kevésre becsülése is. A tanuló ifjúság a tanítóinál inkább keresi fel az irnoki, vasúti vagy akármelyik alárendelt közigazgatási pályát, mert azok a tisztas megélhetéssel együtt bizonyos társadalmi állást is biztosítanak számára. Kormányunk teendője ezen bajokkal szemben nem lehet más, mint az egysegű tanítóképzés és képesítés törvényhozói úton való megalkotása.

Ilyen, tanítóképzésünk jövő irányát megszabó intézkedést — nagyon természetesen — csak a törvényhozás tehet. Megnyugvással vettük tudomásul a miniszter úrnak programbeszédjében erre vonatkozólag tett ígértét, örömmel tapasztaltuk, hogy Wlassics éles szeme azonnal meglátta kulturintézményeink között azokat, a melyeknek egy része (mint ő mondá) botrányos állapotban van és a melyek gyors segélyre szorultak. Mégis ki kell tejeznünk abbeli meggyőződésünket, hogy a tanítóképzés nem várhat a segélyre addig, a míg a törvényhozás azt megadja; a ki törvényhozásunkat és közéletünket ismeri, az jól tudja, hogy ezen az úton a leggyorsabb segély is csak néhány év múlva jöhet. Itt gyors segélyre van szükség, tehát kormányunknak az ez idő szerint rendelkezésre álló eszközökkel kell a törvény revisiójáig, helyesebben az új közoktatásügyi törvény megalkotásáig, tanítóképzésünk fejlesztésén lennie. Ezt megkívánja az ügy fontossága és megoldásának a tanítóhiány szempontjából való sürgőssége. A rendelkezésre álló eszközökkel való segítségnek, azaz a tanítóképzés fejlesztésének egy-két módjára az utóbbiakban kívánom felhívni az intéző körök figyelmét.

A fejlesztésre és segítségre legégetőbb szükségük van a felekezeti képzőknek. Fejlődésüknek fő akadálya — a miniszteri jelentések szerint is — az anyagi eszközök hiánya. A segítségnek tehát anyagnak kell lennie; ez annyival könnyebben megvalósítható, mert hisz a felekezeti középiskolák ily segélyben már régibb idő óta részesülnek. Nagyon természetes, hogy a segélylyel szemben az államot azzal egyenlő mértékű befolyás illetné meg. Ha akadna oly képző, a mely a segélyt el nem fogadná, azt annak elfogadására már csak azért is könnyű volna rászorítani, mert hiszen a segély legtöbb helyen a törvénszabta követelmények kielégítésére volna fordítandó. Ily úton felállíthatók volna mindenütt a gyakorló iskolák, négy éves tanulmányi időt lehetne

általánosan megállapítani és a felvételt egységes alapon eszközölni, állandó és képesített szaktanárokat lehetne alkalmazni, az állami tantervek általános elveiben való alkalmazását lehetne keresztülvinni, az egyes tanfolyamokat megfelelő segélylyel nagyobb számú tanuló anyaggal lehetne benépesíteni és a képesítést az államnak módjában volna szigorúbban ellenőrizni és magasabb színvonalra emelni.

Az ilyen rendezésnek is kétségtelenül meglenne a maga visszahatása és ez a visszahatás leginkább abban nyilvánulna, hogy a különben is apadófélben levő képezői létszám egy csapásra alább szállana. Az 1891/92. évről szóló miniszteri jelentés még 68 elemi tanító- és tanítónőképzőről tesz említést, az 1892/93. évről szóló már csak 67-ről, ma már csak 63 elemi képzőnk van s ezek közül is kettő a fokozatos megszűnés útján. Ha tehát ma, a mikor észrevehető fejlődés alig állapítható meg, egynehány év alatt ily jelentékenyen csökkent a képzők létszáma, előre látható, hogy egy hirtelen bekövetkező nyomás hatása alatt a csökkenés tovább tartana. Örömmel fogadtuk a miniszter úrnak azon erélyes kijelentését, hogy hulljon el kulturintézményeink ferges része, azonban mégis aggodalom száll meg bennünket, ha a tanítóképzők létszámanak csökkenésével kapcsolatosan a nagymértékű tanítóhiányra gondolunk. Népművelésünk érdeke feltétlenül megkívánja, hogy a megszűnt és megszűnőfélben levő képzők helyett a kormány állítson állami képzőket, hiszen az 1888. évi törvény alapján minden képző meg ugyis állítandó volna, csak ezen az úton lehet a fent leírt hiányok pótlása és a tanítóhiány további terjedését megelőzteni.

Nagy hibája tanítóképzőinknek általában, az államiaknak pedig különösen, hogy az egyes évfolyamok létszámanál egyrészt nagy az ingadozás, másrészt a kívánatosnál jóval csekélyebb az egyes évfolyamok létszáma. Trefort idejében volt az a jelszó, hogy mennél kevesebb legyen az évfolyamok létszáma; Csáky idejében már az ellenkező áramlat jutott uralomra s bizonyára ez is egyik szülő oka volt azon emlékezetes miniszteri kijelentésnek, hogy az állami képzők területiális elhelyezése javításra szorul. Van ugyan egynehány intézetünk, a hol a létszám egyöntetűnek és megfelelőnek mondható, sok képzőnkben a létszám azonban évfolyamonként alig haladja meg a 12-öt, az átlagos létszám pedig az 1892-93. tanévben 17 volt. A tanítóképzőkbe fektetett tőke ilyenformán nincs megfelelő módon kamatoztatva, holott a jobb kamatozásnak módját lehet ejteni. Mindenekelőtt meg volna állapítandó az a maximális létszám, a melynek elérése mellett a szakoktatás észrevehető kárt nem vallana. Nem kívánok ugyan oly magas létszámot, mint a minővel pl. Ausztriában (40), vagy Franciaországban (40, sőt több) találkozunk, mégis évfolyamonként 30 növendéket lehetne viszonyaink közepett olyan létszámnak tekintenünk, a mely, míg a befektetett tőke nagyobb fokú kamatozását biztosítaná, addig a képzőbeli oktatás szakjellegét és eredményét sem veszélyeztetné. Feltéve most már, hogy 60 képzőt sikerül a kor követelményeinek megfelelőleg kifejleszteni (a mikor az államnak egynehányat még mindenesetre állítania kellene), 1800-ra, vagyis a mostaninál 600-700-zal többre rúgna az évenként képesített tanítók száma. A hiányzó 8000 tanítót ugyan így is csak néhány évtized pótolhatná, a tanítószaporulat népművelésünk természetes és kívánatos fejlődésének mégis megfelelne.

Képzőintézeti épületeink legnagyobb része nem alkalmas a felemelt létszám befogadására, az államiak egy része szintén nem rendelkezik elég tágas tantermekkel.

Ez a körülmény csak megkönnyíti a képzők czélszerűbb elhelyezését és a paedagogiai és egészségi követelményeknek is megfelelő kiépítését. Egy esztendeje lesz, hogy a képzői tanárok országos egyesülete az internatus kérdésével kapcsolatban ez ügyben is felírt a magas miniszteriumhoz, de a lefolyt egy év alatt a paedagogiai-lag mindenesetre helyes határozatokból még semmi sem valósult meg. Így nem csoda, ha tanítóképzésünk állapota a kívánatos előadás helyett elszomorító képet nyújt. Csodálkozunk-e hát azon, hogy tanítóképzésünk csakugyan kezd botránnyos állapotban ienni, a mikor az illetékes tényezők annak fejlesztésére évtizedeken át alig tevék valamit?

A népoktatás emberei reményekkel eltelve néznek a legközelebbi jövő elé; a miniszter úr programbeszédét annak zálogául tekintik, hogy immár a népoktatásügy bajainak, betegségeinek gyógyítására is rákerül a sor. A betegségek közül a tanítóhiány megszüntetésére kell talán legelőször gondolnunk, egyrészt a tanítói javadalmak emelése, másrészt a tanítóképzés fejlesztése által.

IRODALOM.

Kollégiumaink Éricsítói a Milleniumra. Váro Ferencz enyedi ev. ref. kollégiumi tanárnak a czim alatt Szésvároson a ref. tanári értekezleten felolvasott előadása. Ez a tanulmány a megkapott. Most, mikor iskoláinknak nagy gondot ad a milleniumi értekezlet szervezése, sok hasznat vehetünk az előadónak főleg tanároknak, a kiknek e gond és ebből folyó nehéz munka kötelessége leginkább vállalkra nehezedik. Váro e füzetben alaposan kifejti az értesítő czélját, helyes rendeltetést és szükséges tartalmát s azután részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miként kellene a milleniumi értesítőket leghelyesebben összeállítani. Ajánljuk a mi iskoláink és tanárkaraink figyelmébe.

A „Protestáns Szemle“ 1. 1895. évi 6-ik füzeté jelent meg a napokban, mely a következő magvas dolgozatokat foglalja magában: 1. Dragoni Gáspár és a körmendi főiskola. *Thury Etelétől*; 2. A halhatatlansági eszme története. *Paulik Jánostól*; 3. Adalékok a Lutherkáté magyarhoni irodalmának történetéhez. *Krupecz Istvántól*. Ezek után könyvismertetés következik *Egerházy Lajostól*. Az irodalmi szemlében lelkészi karunk egyik kiváló tagjának, *Gulyás Lajos* kis-újszállási ev. reform. lelkésznek „*Temetés*“ czim alatt kiadott halotti beszedei és imái vannak ismertetve s nagy dicsérettel kitüntetve. Utána *Duponloup* híres orleánsi püspök „*A mi Urunk Jézus Krisztus élete*“ czimű, *Ruschek* Antal esperes-plebános által magyar nyelvre átírt munkája, továbbá *Brocskó* Lajos budapesti prot. orsz. árvaházi igazgatónak „*Svájcz árvaházai*“ czimű tanulmánya s végül *Sztehlo* Kornélnek németországi útjában szerzett tapasztalatai alapján készült „*Tanulmányok az anyakönyvi ügy terén*“ czimű dolgozata (ára 40 kr.) van ismertetve. A külföldi irodalmi szemlében *Ehrhardt* „*Der Grundcharakter der Ethik Jesu im Verhältniss zu den messianischen Erwartungen seines Volkes und zu seinen eigenen Messiasbewusstseinen*. Freiburg i. Br. und Leipzig. 1895, ára 2 márka“, továbbá *Braig*: „*Die Freiheit der philos. Forschung in kritischer und kristlicher Fassung*. Freiburg. 1894. Ára 1 márka, s végül *Riehl*: *Religiöse Studien eines Weltkindes*. Stuttgart. 1894. Ára 6 márka, munkáikról van szó. A Prot. Szemle szerkesztésétől *Kenessey Béla*, a kinek e téren is kifejtett fáradozása

Az elemi iskolák vizsgáinak szakadatlan sora ugyancsak igénybe vette s lekötötte a lelkési kar buzgó munkaerőjét; a templomokban folyvást nagy közönség gyönyörködött az értelmes feleletekben. Egy tanév vetésének eredménye immár learattatott; köszönet, elismerés illeti a fáradhatatlan magvetőket, kik növendékeikkel együtt immár pár hónapig a pihenés napjait élvezik, hogy annak idejében ujult erővel folytassák a munkát, melyre — kívánjuk — szálljon Istennek legjobb áldása.

— **Helyreigazításul** arra vonatkozólag, a mit Szabó Aladár úr a Prot. Egyh. és Isk. Lap 1895. jun. 27-én megjelent 26-ik számának vezércikkében egy szerkesztői megjegyzésem alkalmából mond, ki kelt nyilatkozatom, hogy én nem vagyok sem választott, sem a sok jeles tanár és lelkész közül kiszemelt szerkesztő, minthogy a Debr. Prot. Lap semmiféle hivatalos jelleggel nem bír, ilyen után függetlenségének megóvása érdekében nem is törekszik. Ennél fogva a mi e lapban van, azért egyedül én vagyok felelős, senki más. Szerkesztem e lapot, mert a körülmények kötelesemmé tették; a kötelességteljesítés elől pedig nem szoktam kitérni, főleg egyházzal szemben. A mi pedig megjegyzésemnek azt a pontját illeti, a melyet támadásra legalkalmasabbnak nézett ki Szabó Aladár kollega úr, abból csak félremagyarázás útján lehet fegyvert kovácsolni; mert hiszen nem szorultam annak bizonyítására, hogy a Debreczeni Prot. Lapnak minden fontosabb kérdésben világosan kifejezett határozott iránya van, s hogy éppen a belmissió kérdésében sincs máskép, azt én is Sz. A. lapjainon látni láttam, hogy az egyetemes papság eszméjét Tiszántúl nem érlelmezzük olyanformán, miszerint a csizmadiák s egyéb mesterekben riválisokat támaszunk lelkészeinkkel szemben, sőt még a jogtanároknál sem látnók szívesen, ha a szoroson hivatásszerű lelkési teendőkhöz beleszótárkodnának, arról más helyen is szólottunk. Szerkesztő.

— **Első érettségi vizsgát**, mutatott be az idén a *kis-ujszállási* ev. ref. főgymnasium. Mint *elsőről* ez új és szép reményekre jogosító intézetben talán érdemes egy pár szóval megemlékezni. Jó István egyházkerületi felügyelő elnöklete alatt, dr. Csiky Kálmán kormánybiztos jelenlétében folytak le a vizsgálatok. Volt a VIII. osztályban 16 tanuló, ezek közül érettségire bocsáttatott 15. Jelesen érett 2, jól 3, egyszerűen 8, két óra visszavetett 2. Az új intézet e nagy jelentőségű munkáját osztatlan figyelemmel kísérte a tanügyért melegen buzgólkodó város egész közönsége, melyet a bizottságban Dorogi Lajos esperes, Gulyás Lajos ref. lelkész és Pethe Gábor főgondnok képviseltek. Az egész vizsgálaton, perczet sem veszítve, jelen volt s a legkötelezőbb figyelemmel részt vett *Horthy István* főrendiházi tag, egyházmegyei főgondnok is, ki a tapasztaltak felett érzett örömeinek úgy szavakban, mint szíves vendégszeretettel, melyben a kenderesi kastélyába meghívott bizottsági tagokat részesítette, kifejezést adott. Az első érettségi alkalmából a fentartó testület sürgőnyileg üdvözölte hazánk azon jeleseit, kiknek nevéhez fűződik ez új intézet megteremtése, nevezetesen *Wlassics Gyula* közokt. minisztert, gróf *Csáky Albint*, *Tisza Kálmánt* és *Békési Gyula* tankerületi főgazdát.

— **Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben** f. jun. 23-án rendkívüli egyházker. közgyűlés hivatott össze, melynek egyetlen tárgya a nagy-enyedi theolog. akadémián üresedésben lévő egyháztörténelmi és egy exegetikai tanzsék betöltése volt kitűzve. A 6 pályázó közül a kijelölt bizottság kettőt egyhangúlag kvalifikálnak talált, t. i. *Jancsó Sándor* mezőbándi és *Zoványi Jenő* tisz-

földvári lelkészeket. A választás előtt azonban, titkos szavazással, a bizottság (melyik? Szerkesztő.) egyedül *Jancsó Sándort* jelölte, a ki egyhangúlag meg is választott. A dolog tehát most úgy áll, hogy a nagy-enyedi theolog. akadémiának ez az egyetlen tanára van, a ki még csak ezután lesz tanár, s ezzel az egy tanárral kell az akadémiának az új tanévet megkezdenie, ha ugyan ilyen csodálatos vállalkozás erőszakolására az érdekelt körök- és egyéneknek elegendő bátorságuk lesz. A nagy-enyedi előjáróság, a n.-enyedi egyházmegye által támogatva, kérte ugyan, hogy az üresedésben lévő 4 tanszékre pályázat hirdetésével s augusztus végére tanárválasztás végett rendkívüli közgyűlés hívassék össze; de ennek az igazgató tanács ellent mondott, az elnök pedig e kérdést tárgyalatni sem engedte, minthogy a rendkiv. közgyűlés erre mandátummal nem bír. . . Két theolog. intézet sok és okatlan erőpazarlás Erdélyben, az új fakultás dolga pedig oly ügyesen van előkészítve és megalapítva, hogy azt többé megdönteni nem lehet, a jövő is, úgy látszik az övé. Nincs tehát okosabb tanács az enyedi párt részére, mint az engedékenység s a megnyugvás abban, a mit megváltoztatni nem lehet. A békeséges egyetértés az új helyzetben is legjobban meg fogja találni a módját a nagy-enyedi ősi kollégium felvirágztatásának. A gyűlésen gróf *Kun Géza* elnököl. A következő napon egyházi papi értekezlet tartott.

— **Vettük a következő meghívót:** A hevesnagykun-sági ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet alapító, pártoló és rendes tagjai valamint a tanítóbörőcsönai ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet tagjai a *1895. június hó 17-én* délelőtt 8 órakor *Turkeveben* tartandó évi rendes tanító-egyleti közgyűlésre, — a központi bizottság t. tagjait pedig *július 16-án* délelőtt 8 órakor, szintén *Turkeveben* tartandó központi bizottsági gyűlésre, tisztelettel meghívom. Együttal felkérem egyelőnk t. tagjait, hogy *Turkevebe* érkezésük idejét, *július 12-ig* legyenek szívesek tudatni *Kajary Ferencz* turkevei kartársunkkal, hogy elszállásolásukról gondoskodni lehessen. *Mező-Túr*, 1895. június hó 24. *Kecskeméthy László*, tanító-egyleti elnök.

— **Szomorú dolgokat ír** a Pesti Napló június 27-iki száma a budapesti király-utcai *vakokintézetéről*. Szerinte az intézet igazgatója s egész tantestülete ellen korábbi idő óta vizsgálat van folyamatban. A napokban megejtett examen alkalmával a kiküldött miniszteri biztos botrányos állapot létezéséről győződött meg. A szegény világtalan gyermekek lelki világát praeparált feleletek betanításával hagyták sötétségben, s a vizsgát adó tantestület a feltárult helyzetet botrányprovokálásával kísérelte meg eltakarni. A miniszteri biztos az examen felfüggesztésével vetett véget a kínos helyzetnek, melynek — reméljük — minden irányban kívánt következményei lesznek.

Szerkesztői üzenetek.

Ismeretlenek. Aláírás nélkül beküldött közleménynek még ha a kellő mértéket üti sem adhatunk helyet. Hát még . . . stb. — **L. M. H-s.** Beccses cikke sok bolyongás után jutott kézhez, az utóbbit közelebbi számunk hozza.

TARTALOM-JEGYZÉK: Jöjjünk tisztára az elvekkel. Eröss Lajos. — Suum cuique. Illyés Endre. — A missiók. Lévai Mihály. — Nyilatkozatok a belmissió vitás ügyében: I. Szabó Aladár. — II. Válasz Eröss és Ferenczy uraknak. Szalay József. — Tanügy: Tanítóhiány és tanítóképzés. — Irodalom. — Különméledek. — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.